

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64

Fylke: Østfold

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Askim

Emne: Død og begravelser

Bygdelaq:

Oppskr. av: J. M. Grønset

Gard:

(adresse): Askim

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Hnton b. Løken - 84 år -

SVAR

1 Ukjent.

2 " -

3 " -

4 Nei.

5 Nei - ukjent.

6 " - " -

7 Det hende at den syke bad om å bli flyttet til et bestemt sted. Det ble tatt som et merke på at han ikke hadde lang tid igjen.

8 Nei.

9 Nei - ukjent.

10 Ja.

11 Præsten talte med den syke; leste innstiftelsesordene - og delte ut brød og vin til den syke. Uttalte: På Gud og mitt embedes vegne tilsiger jeg deg sydens forlatelse.

12 Ja, det kunne være de nærmeste slektningene

13 Det var enkelte som bestemte hvordan begravelsen og andre ting skulle ordnes.

14 Her bruktes uttrykket "sovna inn" eller "slokna".

15 "Har ikke hørt noe bestemt.

- 16 Nei
- 17 Ja, øynene ble tikket.
- 18 Det ble lagt en salmebok under hagen, hvis mannen ikke tikket seg med det, ble den brennt opp.
- 19 Ja, naboene ble straks varslet.
- 20 Gjelt tilfeldig hvem som gikk med første kudet.
- 21 Nei.
- 22 Man åpnet vinduet, og hvis det var speil, ble det dekket med et hvitt klede.
- 23 Hvis døden inntraff på formiddagen, ble den døde flyttet samme dagen, men var det senere på ettermiddagen, ventet en til dagen etter.
- x 24 På en lem som lå på stolen eller talenetter.
- 25 Nei, ikke på halmen.
- 26 Ligge på likstrå, var tiden mellom dødsfall og begravelsen.
- 27 Ja, halmen ble straks brennt.
- 28 Nei
- 29 Det var ikke noe likstrå utenom snye halmen.
- 30 Den døde ble vasket og stult med det samme han ble flyttet ut av senga.
- 31 Det var oftest en nabokone som hjalp til med det. Ofte en som hadde vært der og vakt og hjulpet til.
- 32 Nei.
- 33 Ja.
- 34 Ja.
- 35 Hørte ikke noe om det.
- 36 Ja.
- 37 Nei - helt ukjent
- 38 Når liket lagdes i kisten, kaltes det å "sveipe".
- x 24. På gården fantes en stor lem - "lillemannen". Den oppbevartes på låven og ble tatt frem og vasket når det var bruk for den.

39. Svoje eller sveipe.
40. Likklæken var kledd sam lagdes under den døde, over det som kista var fylt med.
41. Nei - ukjent, brukte et vanlig lakke.
42. Det ble kledd i underklær.
43. Det hendte de brukte brudeklær, og enkelte var det også som hadde likskjorta liggende ferdig.
44. Nei, en brukte det en hadde.
45. Nei.
46. De skulle ha stømper, men ikke sko.
47. Nei, alle var barhodet. Kvinner har ble grudd og lagt på begge sider av ansiktet.
48. Nei, det var ingen forskjell.
49. Nei.
50. Nei.
51. Ja lunge en kan huske tilbake - ca 75 år - var det vanlig å reise til Christiania og kjøpe likklær, og illus det som trugtes til begravelsen.
52. Ja, alle kjøper. Det er begge dele.
53. Ble kalt svoje eller sveipe.
54. Nei - ukjent.
55. Ja.
56. Nei - ukjent.
57. Nei.
58. I ha kisten ferdig, var sjeldent. Men å ha liggende lunge til den, var mere vanlig.
59. Nei.
60. Ja, det var tærstopper.
61. En snekker.
62. Kisten var sort. En tok trekill og knuste fint. Kista ble fuktet med limvann. Kullstøvet ble så drysset ut over kista med et dørslag og festet seg i limvannet. Kisten ble da sort.

- 63 Antagelig omk. 1910. Først for barnet, hvitk 4
de hvite hvite kisten.
- 64 Nei - ukjent.
- 65 Sam underlag bruktes hovespon.
- 66 Puta ble også fylt med hovespon.
- 67 Ja, alle kjøper kisten ferdig nå. Som regel hvite.
- 68 Ukjent at den døde skulle ha noe med seg i kisten.
- 69 Nei.
- 70 Kisten ble pyntet med myrtekransu o. l.
- 71 Nei
- 72 Nei
- 73 Nei.
- 74 Det var bare de som hjalp til med å soope og legge i kisten som snøtte.
- 75 Nei.
- 76 Liket ble ikke lagt i kista for dagen før begravelsen, liket lå som oftest på låven, men hvis det var god plass, lå det inne.
- 77 Vinduene og speilet ble dekket, men ellers ble ikke rommet pyntet.
- 78 Når kisten stod på låven, ble det ikke pyntet der, unntatt hvis den skulle stå der under begravelsen. Da ble det pyntet med granbar.
- 79 Det ^{ble} brukte balsaker hvor det ikke var låve, og liten plass inne.
De ble laget på følgende måte: En tok slanke bjelkebuiser, satte rotunden fast i jorda og bøyde toppene sammen og bant dem sammen slik at en fikk en portal. Utpå bjelkene dekket en tett med granbar. Fransiden var helt åpen.

- 80 Nei, barsal bruktes også om vinteren.
- 81 Nei, det ble strødd fra læver, og ned på gårdsplassen hvor hesten stod.
- 82 Ja.
- 83 Hvis kista stod på læver, ble lokket lagt på om natta, men tatt av igjen under begravelsen. Stod det inne, ble en duk lagt over ansiktet.
- 84 Bar et hvitt klede.
- 85 Likduk.
- 86 Grammen kom gjerne dagen før med kraner, og de så da på den døde.
- 87 Ja - fra 1910.
- 88 Ja, den døde blir nå ført fra hjemmet til Kapellet samme dagen han døde. Slekt og naboer samles da i huset hvor det holdes en andagt. Men meget sjelden er det noen bevertning.
- 89 Ja.
- 90 En gjorde minst mulig. Det skulle være stille.
- 91 Ja, sørgetiden varte ett år.
- 92 En skulle ^{holde} seg mest mulig i ro, ikke delta i fester med dans o. l.
- 93 Sørge drakten skulle være sort. Mennene hadde stive hatter (Skalk) og enkelte ^{hadde} glas-hatter.
- 94 Enken skulle være sort kledd og ha sort slør.
- 95 Nei.
- 96 Nei
- 97 Nei
- 98 Ikke noen på noen bestemt tidspunkt.
- 99 Likfud bruktes før, nå begravelse.
- 100 Det ble sungen der hvor liket stod.
- 101 Loket var tatt ^{av} før.

- 102 Nei, det ble ikke brukt noe åklede.
- 103 Det ble brukt lys, de var plassert på et bord ved hode-enden.
- 104 Det ble brukt to lys til alle.
- 105 Hvis det bare bruktes små lys, ble de straks slukket. Var det store lys, ble de båret foran kisten.
- 106 Det var to voksne menn som bar lysene. De ble båret (alle kjört) foranlik kisten. ~~hatt~~
- x 107 De ble båret foran helt til kirken og til graven.
- 108 De ble satt på alteret.
- 109 Nei.
- 110 Har ikke hørt noe om våkenatten eller kjunder.
- 111 Ukjent
- 112 Nei -
- 113 Liksalmene ble sunget langtrukket.
- 114 Vedinklitter ~~anledninger~~.
- 115 Etter at den sist ansatte soknepresten Rom hit
- 116 ofte lærer i kisten som sang ut.
- 117 Nei.
- 118 Bortfaller.
- 119 Det var naboen eller kjente.
- 120 Ja.
- 121 De nærmeste bærer nå.
- 122 Med fotenden først.
- 123 Nei.
- 124 Nei - ukjent.
- 125 Ja.
- 126 Nei, den ble båret til likhesten.
- 127 Nei, ingen skjulk
- 128 Nei, de ble med til kirken
- 129 Alle som var i huset fulgte med til kirken.
- 130 Kan ikke huske annet enn at kvindene fulgte med til kirken

x Til 107. Det bruktes ^{to like} store, dreidde, sortlakkerte, lysstaker. Til den hørte sortlakkerte blinkskjold med groteske figurer av "mennesker med øyner". På dette skjoldet var navn og årstall for den døde skrevet med gullfarger.

- 131 Det har alltid vært anfølelt å ha stort
likfølge. For var det spørsmål etter hvor mange
hester det var.
- 132 Det var satt granbærsker ved utgangsdøren
og utover tønnet. Noen brukte å brette toppen
på bærskene, faktisk var var strødd så langt
det var satt opp granbærsker. Ved utgangen
av tønnet var reist en aersport.
- 133 Der hvor viien gikk for begravelsesgården
inn på naboeiendommen, hadde naboen
satt opp granbærsker og strødd med bær,
men sjelden ellers laups kirkeveien.
- 134 Ja, vanskelig å si når det kom i bruk.
- 135 Naboen, slekt og venner og ved hus laups kirkeveien.
- 136 Nei, det er sjelden.
- 137 I tielfelle var det når fyltet var reist tilbake.
- 138 Ja, det er det vanlige.
- 139 Nei
- 140 Nei, ingen vinnet.
- 141 Ukjent.
- 142 Nei.
- 143 Nei.
- 144 Nei, den skulle ikke settes på bakken.
- 145 Kisten ble satt lilla på vognen - uten stunderog.
- 146 Ja, svart hest, hvis det var råd å få.
- 147 Nei
- 148 Ja.
- 149 På hjemveien kjørtes i trav, men ingen kappkjøring.
- 150 Snakkere som hadde gjort kista, kjørte til kirken.
- 151 Ja, kjøreren gikk.
- 152 Nei.
- 153 Her kjørtes over alt.
- 154 Nei - ukjent
- 155 Nei, ikke hørt snakke om det.
- 156 De som har kisten ut, loftet den av og satte den
på snakkere.

- 157 Ikke i kirken, men ved kirken.
- 158 Hammunen.
- 159 De samme som lær der ut av huset hjemme
- 160 Nei.
- 161 Ja.
- 162 Nei.
- 163 Nei.
- 164 Ja, klokkeren og læreren som hadde sørget ut.
- 165 Nei
- 166 Ja.
- 167 Her har vært graver fra første halvdel av forrige århundre
- 168 Han kaster graverne.
- 169 De pårørende sørget for det i forveien.
- 170 De som var, kastet graven igjen. Graverne hadde ikke noe med det.
- 171 Nei.
- 172 Det var nok for at den døde ikke skulle "gå igjen"
- 173 Ja, det var vanlig. Jordfestelsen ble fortatt etter påskedag.
- 174 Graverne ble tovsatt og pyntet med blomster.
- 175 Til jul, pinsse, 17 mai og lignende festdager pynter folk graverne ekstra.
- 176 Helt vanlig gjorde han det, i hvert fall i mamma minne.
- 177 Her er en som hadde dekket seg som ble løftet over muren.
- 178 Nei.
- 179 De ble begravd der hvor de ble løftet over-
like inn til muren.
- 180 På vanlig måte.
- 181 Tøyen ble lagt i kirkegårdsannen, men for
tidlig firkte barn ble lagt i graven sammen
med en voksen.
- 182 Her bruktes likferd.

- 183 Det er bearnann i hver gaard.
- 184 Det var forskjell på bearlaget ved begravelsen og bryllup.
- 185 Nei
- 187 Høytidelig og alvorlig. Han hadde en bestemt formell, men ordtydning er glemt.
- 188 Nei, det var ikke skillen.
- 189 Fra ca 1885 begynte en med beledbrev.
- 190 En dag
- 191 Det var vanlig med 5 måltider.
- 192 Nei (ikke hverdagsmat) i gift.
- 193 Nei, ingen forskjell på gift eller ugift
- 194 Ja, på begravelsesdagen var de nærmeste slektninger fri.
- 195 Ja, arbeidet stanset.
- 196 Her ble sendingene (kranser og former) sendt til begravelsesgården dagen i forveien
- 197 Ingen bestemt gikk med sendingene. Samt regel var de sortkledd.
- 198 Ja, det var bevestring.
- 199 Nei, bare smøret. Det skulle formes. Små smørkuler ble lagt rundt og opp på toppen av smørstykket.
- 200 Her sending var: 6 brød (kalkun) sukkerbrød og smør (ca 1 kg)
Her ikke hørt smakk om halv sending.
- 201 Kan ikke huske flere dagers gravøl Her.
- 202 Til middagen servertes akkervitt, etter middagen pjøtter så mye de ønsket.
Det hørte at enkelte ble synlig beruset.
- 203 Sendingene holdt seg lenge ved gravøl.
- 204 Jelder tid var det både sending og kranse. Siden ble det bare kranse.

- 205 Nei, det var før vår tid de begynte å sende
Kranser.
- 206 Kransen ble laget hjemme. Den ble laget
av villapæl og tyttebærvis. Om vinteren
av granbær. Små kranser ble laget av smyg
helst med en Kalarose eller lignende.
- 207 Ja, antagelig omk. 1915, da en fikk blomsterforretning.
- 208 I eldre tid ble kransen fra de parvunde
begravd med kisten. Nå ikke.
- 209 De ligger på gravstedet til de tørker. Senere
brent opp.
- 210 Det serveres middag eller kaffe og smørbrød
ikke alkohol.
- 211 Ja, det er det vanlige.
- 212 I lokalavisen "Pare Ymaalenene" overføres dødsfall
første gang i 1907.
Se forøvrig som på spørretiste nr. 49
Kjellberg folkelivs granskning.